

STUDIESTÖD I NORDEN

ASIN och EU 2014 – utvecklingen inom studiestöds- och utbildningsområdet.

Eva Rummel, CSN Sverige

Jenny Wäsström, CSN Sverige

Marianne Gjevert Petersen, VUS Danmark

Edda Kristjánsdóttir, LÍN Island

Heidi Maaniittu, FPA Finland

Kirsten Fischer, Lånekassen Norge

Innehåll

Inledning.....	3
1. Den Europeiska utbildningspolitiken	3
1.1 Europa 2020.....	3
1.2 Utbildning 2020.....	4
1.3 Erasmus+ - Nytt europeiskt utbildningsprogram.....	5
1.4 Studielånsgarantin	7
1.5 Horisont 2020 – ramprogram för forskning och innovation	7
1.6 Kommissionens meddelande ”En ny syn på utbildning”	8
1.7 Kommissionens meddelande ” En öppen utbildning”	9
1.8 Kommissionens meddelande ” Den europeiska högre utbildningen i världen”	10
1.9 Bolognaprocessen.....	11
2. Eurydike	12
3. Nessie	13
4. Eurostudent.....	14
5. Nordiskt Gränshinderråd	14
6. Solvit	16
7. Ny nordisk konvention om social trygghet.....	17
8. STiME-projektet.....	18
9. Aktuella internationella rapporter.....	19

Inledning

På Direktörmötet i Stavanger juni 2012 beslutades att Arbetsgruppen för studiestöd i Norden (ASIN) under perioden 2012-2014 ska följa utvecklingen inom studiestöds- och utbildningsområdet i EU.

Det kan konstateras att vi är inne i en EU-intensiv period där utbildningsfrågorna har en hög prioritet. Europa står inför stora utmaningar och faktorer som kompetenser och utbildning bedöms vara bidragande för Europas möjligheter till ökad tillväxt och konkurrenskraft. EU:s medlemsstater sköter till stora delar områden som utbildning och arbetsmarknad själva. På nationsnivå har vi utrymme att själva utforma våra system – exempelvis hur studiestödet ska se ut och administreras, vilka villkor som ska gälla för att en studerande ska kunna få studiestöd och huruvida detta studiestöd ska kunna beviljas för studier utanför det egna landet. Länderna är dock ålagda att samarbeta kring utbildningspolitiken och Kommissionen rekommenderar varje land att genomföra åtgärder för att främja den europeiska utbildningen. Medlemskapet i EU samt anslutning till EES-avtalet innebär också att tolkningen och tillämpningen av de nationella bestämmelserna ska ske i enlighet med EU-rätten.

Nedan redovisas översiktligt den europeiska utbildningspolitiken och vilka mål som eftersträvas. Stora insatser görs för att öka sysselsättningsgraden via en med kvalificerad arbetskraft och för att underlätta rörligheten bland studerande. Det pågår ett omfattande arbete med att lösa hinder för den fria rörligheten för personer på både nordisk och europeisk nivå, ny teknik används i undervisningssyfte vilket ger vidgade möjligheter för nya varianter av utbildningsanordnare (s.k. öppna utbildningsresurser och Massive Open Online Courses (MOOCs)), yrken valideras för att underlätta för arbetstagare och jämförelser sker mellan olika länder med avseende på studieförhållande och studiestöd.

1. Den Europeiska utbildningspolitiken

1.1 Europa 2020

Europa 2020-strategin är EU:s ramverk för det europeiska samarbetet gällande att främja utveckling och tillväxt. Strategin, som antogs i juni 2010 av Europeiska rådet, är efterföljaren till EU:s tidigare strategi – Lissabonstrategin – som löpte mellan åren 2000 och 2010.

Europa 2020-strategin handlar om att EU-länderna ska arbeta mot gemensamma mål inom områdena

- 1) *sysstättning*,
- 2) klimat,

- 3) fattigdomsbekämpning,
- 4) forskning och
- 5) *utbildning*.

Jämfört med Lissabonstrategin innebär Europa 2020-strategin en ny dynamik i samarbetet på utbildningsområdet. Exempelvis medför en hårdare styrning och uppföljning att utbildningsfrågorna får ökad status och lyfts till en högre nivå. För att genomföra strategin i praktiken sätts *nationella mål*. Genom att sätta upp nationella mål blir det medlemsstaternas ansvar att själva driva igenom nödvändiga reformer och detta är också ofta avgörande för de medel landet kan få från EU för vissa satsningar. Målen ska vara uppfyllda senast 2020: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_sv.pdf.

För att underlätta för medlemsstaterna att nå målen samt den eftersträvade tillväxteffekten har EU-kommissionen infört den s.k. europeiska planeringsterminen. Varje år analyserar kommissionen EU-ländernas ekonomi och strukturreformer och ger dem sedan rekommendationer för de kommande 12–18 månaderna. Rekommendationerna anpassas efter varje lands specifika förhållanden och de bygger på granskningar av vilka utmaningar varje medlemsland står inför. De gäller många olika områden, exempelvis offentliga finanser, utbildning och innovation, pensionsreformer, arbetsmarknadsåtgärder. Vilka rekommendationer de nordiska EU-länderna har fått 2013 och som bör åtgärdas inom 18 månader framgår av: http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_sv.htm

För mer information om Europa 2020-strategin se:
http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

1.2 Utbildning 2020

Som en del av Europa 2020-strategin ingår det strategiska ramverket för europeiskt utbildningssamarbete ”Utbildning 2020”. Som utgångspunkt finns det livslånga lärandet och samarbetet omfattar lärande i alla sammanhang – från förskoleverksamhet och skolverksamhet till högre utbildning, yrkesutbildning och lärande i vuxen ålder. Fokuset på rörlighet är tydlig - minst 20 procent av alla högskolestudenter och 6 procent av 18-34 åringar med examen från grundläggande yrkesutbildning ska ha studerat eller praktiserat utomlands. Utbildning 2020 innehåller fyra övergripande mål:

1. att göra livslångt lärande och rörlighet till verklighet,
2. att förbättra utbildningens kvalitet och effektivitet,
3. att främja lika möjligheter för alla, social sammanhållning och aktivt medborgarskap,
4. att öka kreativiteten och innovationsförmågan, inklusive företagandena, på alla utbildningsnivåer.

Följande nationella mål ska uppfyllas under perioden:

- avhoppet från gymnasieskolan (så kallade drops out) får inte vara mer än 10 procent,
- minst 40 procent av befolkningen ska ha genomgått en eftergymnasial utbildning,
- minst 3 procent av medlemsstatens BNP ska avsättas till forskning och utveckling,
- minst 15 procent av de vuxna (25 – 64 år) ska delta i livslångt lärande,
- andelen 15-åringar med dålig framgång i läsning, matematik och naturkunskap ska vara under 15 procent.

Ytterligare riktmärken är:

- att andelen 20-34 åringar som har jobb inom 3 år efter examen ska vara minst 82 procent,
- att minst 20 procent av alla högskolestudenter och 6 procent av 18-34 åringar med examen från grundläggande yrkesutbildning har studerat eller praktiserat utomlands.

För mer information om Utbildning 2020 se:

[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:SV:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:SV:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:SV:PDF)

1.3 Erasmus+ - Nytt europeiskt utbildningsprogram

Med start 2014 inleds en ny programperiod i det Europeiska utbildningssamarbetet. Det nya programmet ska bidra till förverkligandet av EU:s strategier Europa 2020 och Utbildning 2020. Erasmus+ lanseras i en tid då nästan sex miljoner ungdomar är arbetslösa i EU. Samtidigt finns ca 2 miljoner lediga platser och en tredjedel av arbetsgivarna rapporterar om svårigheter med att rekrytera personal med lämplig kompetens. Det finns således stora klyftor mellan den kompetens som finns och den som efterfrågas av arbetsgivarna. Via Erasmus+ hoppas man åtgärda detta genom att skapa möjligheter till att studera, göra praktik och skaffa sig nya erfarenheter utomlands.

Jämfört med det tidigare programmet för livslångt lärande (Lifelong Learning Programme) har det nya programmet ett ökat fokus på kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad. Programmet har också fått en ökad finansiering. I och med det nya programmet förenas alla EU:s nuvarande program för allmän och yrkesinriktad utbildning, ungdom och idrott, inklusive programmet för livslångt lärande (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius och Grundtvig), programmet Aktiv ungdom och fem internationella samarbetsprogram (Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink och programmet för samarbete med industriländer). Det nya programmet kommer förutom att öka kopplingen till EU:s utbildningspolitiska mål också göra det enklare för sökande att förstå vilka möjligheter det finns.

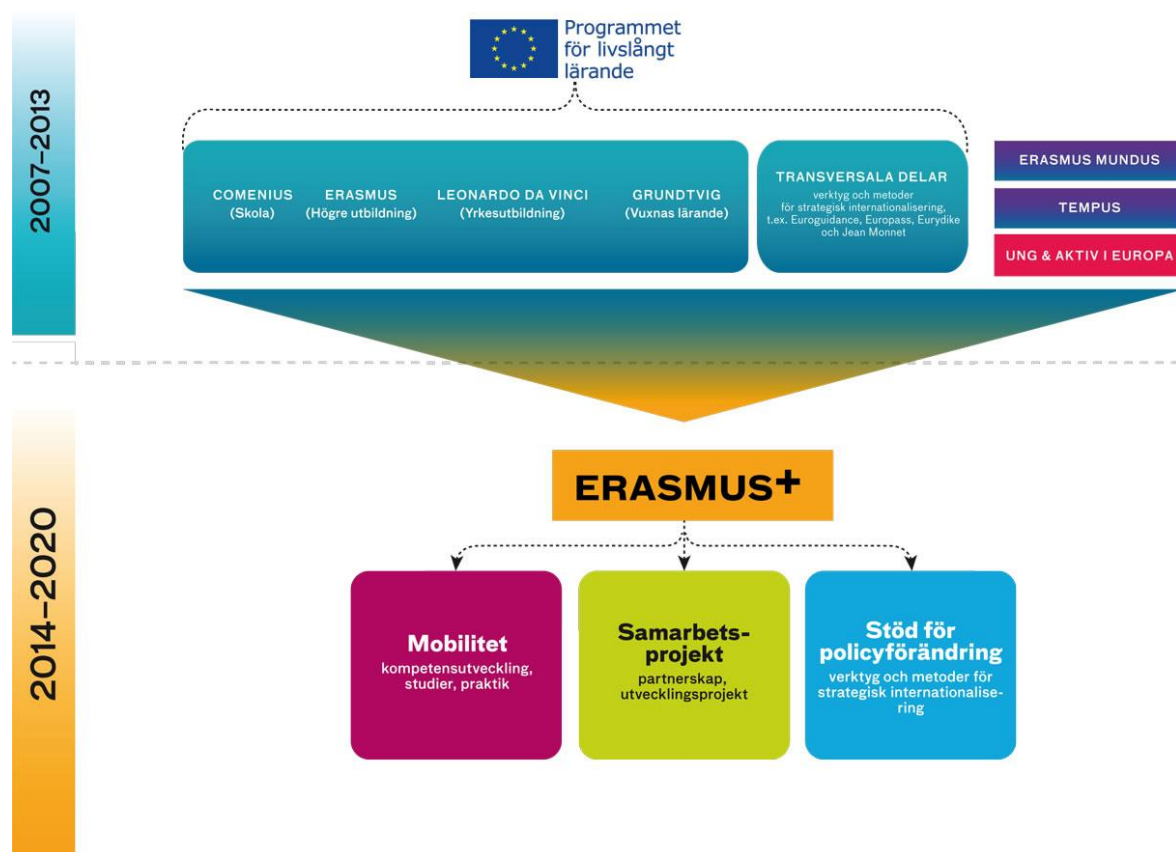

Bild från Universitets och högskolerådet (UHR)

Tre typer av aktiviteter ska ha särskilt fokus:

1. Mobilitet (lärar-, elev- och studentutbyten, kompetensutveckling, studielånegaranti för masterstuderande, gemensamma masterprogram – ca 75 procent av budgeten).
2. Samarbete (partnerskap och utvecklingsprojekt mellan skolor, lärosäten, utbildningsorganisationer med flera – ca 20 procent av budgeten).
3. Politik/Stöd för policyförändring (olika verktyg, metoder och arbetssätt för strategisk utveckling på europeisk policynivå – ca 3 procent av budgeten).

Målet för studentmobilitet inom Erasmus+ är att två miljoner högskolestudenter ska delta i mobilitet under den aktuella sjuårsperioden (2014 - 2020). Över 25 000 studenter kommer att få bidrag för gemensamma masterutbildningar, vilket innebär studier vid minst två institutioner för högre utbildning utomlands. Ca 650 000 yrkesstuderande och lärlingar kommer att få bidrag för att studera, göra praktik eller arbeta utomlands.

Erasmus+ har fått en budgetökning på 40 % jämfört med tidigare program (totalt 16 miljarder euro). Det visar tydligt EU:s engagemang för utbildning och lärande. Genom att ge unga möjligheten att förbättra sina kunskaper och färdigheter genom utlandsvistelser, kommer Erasmus+ också att vara en del i kampen mot ungdomsarbetslösheten. I Erasmus+ deltar alla EU:s medlemsländer, Island, Turkiet, Makedonien, Liechtenstein, Norge och Schweiz. Tidigare har Erasmus endast gällt för utbytesstudier inom Europa men i och med det nya programmet blir rörligheten för Erasmusstudenter blir global, studenter ska kunna resa världen över. Programmet gäller från och med januari 2014 fram till 2020/21.

1.4 Studielånsgarantin

En nyhet i Erasmus+ är garantimöjligheten till studielån, dvs. möjlighet för masterstuderande att låna för studier i annat EU/EES-land. Det har konstaterats att mobiliteten bland studerande på masternivå är låg och att möjligheten att få nationellt studiestöd för denna studieform är begränsad. Det nya lånet ska komplettera och inte ersätta nationella lån och EU kommer även fortsättningsvis uppmuntra medlemsstaterna till att utforma eller fortsätta ge portabla studiestöd.

Studielånsgarantin inleds med ett 7 årigt försök med en utvärdering i mitten (2017). Viss oenighet råder och det finns en klausul om att parlamentet kan avsluta programmet när som helst. Lån kommer att kunna ges med totalt 12 000 - 18 000 Euro beroende på utbildnings längd och det går att kombinera med andra typer av lån/bidrag. Lånet kommer att vara tillgängligt för alla som är bosatta inom EU (medborgare från tredje land måste ha någon form av tillstånd för permanent bosättning). De studerande kan låna i ett land och studera i ett annat, de behöver inte låna i hemlandet. Lånegarantin kommer att upprättas i samarbete med Europeiska Investeringsfonden som i sin tur kommer att ingå avtal med privata eller offentliga nationella aktörer (exempelvis bank, låneinstitut eller myndighet). Genom bankgarantin förväntas lånet bli förmånligt för den studerande.

Projektet får 3,5 % av den totala budgeten för Erasmus+ och uppskattningsvis kommer ca 200 000 personer ta lånet under perioden. Alla medlemmar bidrar finansiellt genom Erasmus och detta är inte valbart. Flera av de nordiska länderna har, tillsammans med andra länder som redan har statliga studielån, varit tveksamma till förslaget då man inte ser något mervärde i att införa ytterligare ett studiemedelssystem samt att systemet kan leda till ökad skuldsättning. Kommissionen menar ändå att det europeiska studielånsgarantin kan fungera som ett alternativ till de nationella. Studielånsgarantin beräknas vara färdig att träda ikraft inför läsåret 2014/15.

För mer information om Erasmus+ se:

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_sv.htm

1.5 Horisont 2020 – ramprogram för forskning och innovation

Som en del av Europa 2020 finns också Horisont 2020 (Horizon 2020) som är EU:s ramprogram för forskning och innovation. Programmet pågår under perioden 2014-2020

och har en budget på ca 70 miljarder euro. Det fokuserar på tre delar efter de huvudprioriteringar för forskning och innovation som EU-kommissionen tagit fram till år 2020 inom ramen för Europa 2020-strategin: 1. Spetskompetens - Excellent Science 2. Industriellt ledarskap - Industrial leadership 3. Samhälleliga utmaningar - Societal challenges. Sju utmaningsområden pekats ut:

1. Hälsa, demografiska förändringar och välbefinnande
2. Livsmedelstrygghet, hållbart jord- och skogsbruk, marin och maritime och insjöforskning samt bioekonomi
3. Säker, ren och effektiv energi
4. Smarta, gröna och integrerade transporter
5. Klimatåtgärder resurseffektivitet och råvaror
6. Europa i en föränderlig värld, inkluderande, innovativa och reflekterande samhällen
7. Trygga samhällen – säkerställa frihet och trygghet för Europa och dess medborgare, som exempel kan nämnas hälsa, energi och ett inkluderande och säkert samhälle.

För mer information om Horisont 2020 se:

<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>

1.6 Kommissionens meddelande ”En ny syn på utbildning”

I november 2012 kom kommissionen med ett meddelande om En ny syn på utbildning. Meddelandet bygger vidare på arbetet i EU 2020 och utbildning 2020 och visar inriktningen för utbildningspolitiken inom EU.

Med anledning av den ekonomiska krisen, demografiska utmaningar och den skärpta globala konkurrensen anser kommissionen att medlemsstaterna bör lägga större fokus på reformer som förbättrar utbildningssystemens förmåga att förse studenter med de kompetenser som faktiskt efterfrågas på arbetsmarknaden. Kompetenser och förmågor avgör Europas möjligheter till ökad produktivitet, tillväxt och konkurrenskraft. Kommissionen bedömer att:

- till år 2020 kommer ytterligare 20 procent av jobben, jämfört med idag, att kräva avancerad kompetens.
- Europas utbildningssystem är otillräckliga vad gäller att förse individer med de kunskaper och förmågor som krävs för anställningsbarhet. Ungdomsarbetslösheten är nära 23 % i hela Europa men samtidigt finns det mer än 2 miljoner lediga jobb. Utbildningssystemen måste anpassas för att kunna tillgodose arbetsmarknadens behov.
- ytterligare ansträngningar kommer att krävas för att nå Europa 2020-strategins mål att 40-procent av befolkningen ska ha en eftergymnasial utbildning och för att minska tidiga skolavhopp (målet är 10 % men andelen ungdomar som lämnar skolan i förtid idag är oacceptabelt hög i flera medlemsländer (Spanien 26,5 % och Portugal 23,2 %)).

Ett antal åtgärder föreslås för att komma åt problemen, öka tillväxten, stärka EU:s konkurrenskraft och få fler - framför allt ungdomar - i arbete. Kopplingen studier och arbetsliv har en central roll. Fyra prioriterade områden lyfts fram:

- Utveckla en yrkesutbildning i världsklass
- Främja arbetsplatsbaserat lärande såsom praktik och lärlingsprogram
- Främja samarbete mellan offentliga och privata institutioner
- Främja mobilitet/rörlighet genom ”Erasmus för alla”.

Allt ska omsättas i landspecifika mål (uppföljning av Europa 2020). Även om utbildningspolitiken till stor del är en nationell angelägenhet rekommenderar kommissionen varje land att genomföra åtgärder – och detta är också styrande för de medel landet kan få från EU för vissa satsningar. De nationella målen ska nås genom:

- Grundläggande och ämnesövergripande färdigheter – högre deltagande i vuxenutbildning
- Ökad satsning på språk (eftersom det ökar både anställningsbarhet och mobilitet), IT, teknik och matematik
- Entreprenörskap
- Öppet flexibelt lärande genom program för validering och erkännande, IKT (dvs. utnyttja tekniken för datoriserat lärande) och stöd till lärare
- Samarbete i investeringar och finansiering av utbildning (inklusive studiefinansiering)

Vidare har ett antal europeiska instrument genomförts under det senaste decenniet för att stödja rörlighet i studie- och yrkessyfte – exempelvis Europeiska referensramen för kvalifikationer (EQF), Europass, Europeiska systemet för överföring av meriter (ECTS och Ecvet), den flerspråkiga klassificeringen av europeiska kompetenser, kvalifikationer och yrken (Esco). Dessa verktyg kan förbättra tydligheten, till exempel genom att kvalifikationer blir jämförbara i olika länder (EQF) och genom att meritpoäng kan överföras (ECTS).

Europa kan bara få fart på tillväxten igen genom högre produktivitet och högkvalificerad arbetskraft, och det är reformen av utbildningssystemen som är väsentlig för att uppnå detta. För mer information om Kommissionens meddelande se:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0669:FIN:SV:PDF>

1.7 Kommissionens meddelande ” En öppen utbildning”

I meddelandet föreslås insatser för att skapa mer öppna lärmiljöer som underlättar rörlighet och tillhandahåller högkvalitativ utbildning. Insatserna ska bidra till målen i Europa 2020 (att öka EU:s konkurrenskraft och tillväxt tack vare en mer kvalificerad arbetskraft och ökad sysselsättning) och bygger på initiativen i ”En ny syn på utbildning”.

Det konstateras att den digitala tekniken idag i stor utsträckning är införlivad i människors samverkan, handel och arbete. I Europas utbildningssystem har man dock inte tagit tillvara möjligheterna i samma utsträckning. EU riskerar att hamna efter andra regioner i världen som i stor utsträckning investerar i IKT-baserade strategier för att omforma utbildningen. Utbildningssystemen moderniseras och internationaliserar vilket leder till nya typer av utbildningsanstalter som erbjuder kurser globalt via storskaliga öppna nätkurser. Här finns mycket för EU att lära. Med en öppen utbildning kan kunskap förflytta sig över gränserna och internationellt samarbete öka. Tack vare öppna utbildningsresurser, i synnerhet storskaliga öppna nätkurser, kan utbildningsanstalter samtidigt nå ut till studerande över hela världen. Förutom att fler människor får tillträde till utbildning kan större användning av ny teknik och öppna utbildningsresurser bidra till att sänka kostnaderna för utbildningsanstalter och elever, särskilt bland mindre gynnade grupper. Under de senaste åren har också företeelsen MOOC – Massive Open Online Course – slagit igenom och fått en växande betydelse i det internationella lärandet. MOOC har växt fram utanför institutionerna och bortom de traditionella undervisningsmodellerna. Det handlar om öppna kurser, utan akademiska poäng, där kursledare och kursdeltagare utvecklar planering och innehåll tillsammans. Störst på marknaden är idag USA. Inom Europa var det endast en tredjedel av 200 tillfrågade universitet som kände till vad öppna nätkurser närmare innebar och som övervägde något initiativ i samband med sådana kurser. Då det aktuella meddelandet lanserades öppnades därför också portalen Open Education Europa som kopplar samman befintliga baser med öppna utbildningsresurser och sammanför intresserade för att på så sätt synliggöra de öppna utbildningsresurser som finns i EU.
<http://openeducationeuropa.eu/en/find>

För mer information om Kommissionens meddelande se:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0654:FIN:SV:PDF>

1.8 Kommissionens meddelande ” Den europeiska högre utbildningen i världen”

Detta meddelande, som bland annat bygger på meddelandet om ”En ny syn på utbildning” syftar till att bidra till att nå målen för Europa 2020-strategin genom att hjälpa medlemsstaterna och universitet att utveckla strategiska partnerskap som möjliggör en mer effektiv hantering av globala utmaningar.

Globaliseringen och den tekniska utvecklingen håller på att förändra förutsättningarna för högre utbildning i grunden. Efterfrågan på högre utbildning förväntas växa stort under de kommande tjugo åren - från dagens 99 miljoner studerande världen över till 414 miljoner¹ år 2030. Kina har haft den största ökningen under de senaste åren, följt av Brasilien och Indien. Strävan efter kunskaper och social rörlighet i tillväxtekonomierna kommer att göra högre utbildning tillgänglig för hundratals miljoner medborgare världen över. Tekniken och studenternas förväntningar förändras också, i och med att studenterna förväntar sig att i allt högre grad kunna välja vad de vill lära sig och hur och

¹ <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/highereducationto2030vol1demography.htm>

var inlärnigen ska äga rum, med utgångspunkt i deras individuella behov och intressen. De kan tänka sig att studera i sina hemländer, utomlands och genom kurser på internet eller genom blandade inlärningsformer som kombinerar alla dessa alternativ.

Det samarbete som har pågått på EU-nivå har bland annat inneburit en hög nivå av jämförbarhet, ökad rörlighet, gemensamma referensramar och utbyte mellan universitet inom EU. Men internationalisering har även en global dimension. För att Europa ska förbli attraktivt för rörliga studenter (idag har Europa en andel på ca 45 % av den internationellt rörliga studentpopulationen) i den allt större konkurrensen från främst Asien, Mellanöstern och Latinamerika, måste vi agera strategiskt: Vi måste bland annat erbjuda utbildning av högsta kvalitet, öka attraktionskraften, aktivt främja internationell rörlighet för studenter och anställda, erbjuda innovativa läroplaner samt goda undervisnings- och forskningsmöjligheter. Vi måste även främja innovation och se till att den högre utbildningen motsvarar de behov som arbetsmarknaden har. I större utsträckning måste vi använda oss av de nya digitala möjligheter som möjliggör studier för personer som inte kan resa, men som gärna vill ta del av högre utbildning utanför sitt land. För att uppnå detta måste medlemsstaterna skapa gynnsamma villkor för internationalisering samt hantera de rättsliga och administrativa hindren för rörlighet.

För mer information om Kommissionens meddelande se:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0499:FIN:SV:PDF>

1.9 Bolognaprocessen

Bolognaprocessen är ett samarbete mellan 47 europeiska länder om utbildning på högskolenivå. Det ursprungliga målet med Bolognaprocessen var att Europa fram till år 2010 skulle bli ett sammanhållet europeiskt område för högre utbildning (European Higher Education Area, EHEA). Samarbete har sedermera fortsatt och de tre övergripande målen är även fortsättningsvis att:

- främja mobilitet
- främja anställningsbarhet
- främja Europas konkurrens- och attraktionskraft som utbildningskontinent.

De övergripande målen har vidare sex operativa mål:

- Införande av ett system med tydliga och jämförbara examina
- Införande av ett system som består av tydliga utbildningsnivåer; grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå
- Införande av ett poängsystem, s.k. ECTS (European Credit Transfer System)
- Främjande av mobilitet
- Främjande av europeiskt samarbete inom kvalitetssäkring
- Främjande av den europeiska dimensionen i högre utbildning

Prioriterade områden fram till 2020 är bland annat:

- Den sociala dimensionen – högkvalitativ utbildning ska vara tillgänglig för alla, särskilt stöd ska ges till underrepresenterade grupper.
- Livslångt lärande – att lära hela livet ska stimuleras genom olika former av utbildning och genom att införa ett nationellt kvalifikationsramverk (National Qualification Framework, NQF).
- Internationalisering och mobilitet – fram till 2020 ska minst 20 procent av dem som tar examen ha studerat eller praktiserat utomlands under sina studier.
- ”Multidimensional transparency tools” – det ska bli möjligt att jämföra europeiska universitet och högskolor med varandra, relaterat till Bolognaprocessen.
- Säkerställa finansiering – för att komplettera offentlig finansiering måste man finna nya och mångfaldiga finansieringslösningar.

Medlemsländerna bestämmer själva över sin utbildningspolitik och det är frivilligt att delta i Bolognaprocessen. Några juridiskt bindande beslut kan därför inte tas men samarbete efterfrågas. EU:s utbildningsministrar möts regelbundet för att följa och utvärdera utvecklingen. Nästa ministermöte inom Bolognaprocessen kommer att vara i Jerevan, Armenien 2015. Information om hur långt respektive land har kommit med att anpassa sitt utbildningssystem till de gemensamma målen framgår av Bolognasekretariatets webbplats: <http://www.ehea.info/>

2. Eurydike

Eurydike är ett nätverk för information om utbildningssystem och utbildningspolitik i Europa. I nätverket ingår EU-länderna samt Norge, Island, Schweiz, Liechtenstein, Montenegro, Serbien, republiken Makedonien och Turkiet.

Det finns stora skillnader mellan utbildningssystem i Europa. Att förstå hur dessa är uppbyggda och hur de fungerar är av stor vikt för att främja samarbete och mobilitet. Eurydike har som målsättning att tillgodose det behovet genom att ge en utförlig bild av utbildningen i Europa. Detta sker bland annat genom:

- Eurydika - europeisk encyklopedi över nationella utbildningssystem. Jämförbara och aktuella beskrivningar av hur de 38 europeiska utbildningssystemen är uppbyggda.
- Jämförande studier om frågor som ligger högt upp på den europeiska agendan för utbildningsområdet.
- Nyckeldata som beskriver förhållanden som rör vissa huvudfrågor, exempelvis användningen av ny teknik/IKT eller språkundervisning.
- Fakta- och sifferuppgifter om utbildningssystemens struktur och huvuddrag, som skolors och universitets läsårsindelning, undervisningstimmar i grundskolan, löner inom utbildningssektorn.

En nyligen publicerad studie fokuserar på fem nyckelfaktorer som påverkar ungdomars motivation och förmåga att studera utomlands – bland annat information och vägledning, portabla studiemedel, kunskaper i främmande språk, erkännande av studier samt extra stöd för behovsstudenter.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/162EN_L_earner_Mobility.pdf

Varje land har ett eller flera nationella Eurydikekontor. Det europeiska Eurydikekontoret i Bryssel samordnar arbetet och finns på Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, EACEA.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_reports_en.php

3. Nessie

Inom ramen för Bolognaprocessen finns ett nätverk med studiestödsexperter från ett 20-tal europeiska länder – NESSIE (Network of Experts on Student Support in Europe). Av de nordiska länderna är Danmark, Finland, Norge och Sverige representerade. Syftet med nätverket är att studiestödsexperter från departement och myndigheter ska ha en plattform för att kunna utbyta information om såväl studiestödssystemen som enskilda studerande. Att nätverket skulle bildas beslutades av Bolognaländernas utbildningsministrar i maj 2007, efter förslag från den tidigare arbetsgruppen Portability of Student Support.

Nätverket har även som syfte att främja möjligheten att ta med sig bidrag och lån vid utlandsstudier i syfte att öka rörligheten för studenter samt att erbjuda praktiska lösningar för att medlemsländerna ska kunna utforma hållbara system för portabla studiestöd. Det har bland annat skapats en hemsida som i främsta hand riktar sig till departements- och myndighetspersoner. Hemsidan innehåller kontaktuppgifter på departements- och myndighetsnivå samt allmän information om studiestödssystemen i de olika länderna. Vidare presenteras information om de olika ländernas möjligheter att få bidrag och lån för utlandsstudier, samt information om exempelvis good practice, terminsavgifter, bidrag, lån och återbetalning. En del av informationen presenteras även på Bolognas officiella hemsida.

Ordförandeskapet för NESSIE delas av tre länder och löper under en tvåårsperiod. Ordförandeländerna bestämmer vilka frågor som ska prioriteras och tar fram underlag. NESSIE har ett möte per år där samtliga medlemmar deltar, samt ytterligare ett eller två arbetsmöten där ordförandeländerna träffas.

NESSIE arbetar med ett flertal problemställningar och delar av dessa befinner sig inom samma område som de som ASIN arbetar med. Exempelvis har stor uppmärksamhet riktats åt hur man kan förhindra att dubbla stöd betalas ut samt hur de EU-rättsliga kraven påverkar rätten till bidrag och lån i de olika länderna.

I perioden september 2013 till september 2015, hvor formandskabet deles af Finland, Kroatien og Skotland, arbejder NESSIE ud fra følgende målsætninger:

- At bidrage til, at medlandendes nationala stipendier og lån gives til uddannelse i udlandet.
- At give praktiske løsninger til medlemslandene med hensyn til gennemførelsen af ordninger for uddannelsesstøtte til uddannelse i udlandet.
- At dele information om udviklingen og eksempler på god praksis i relation til uddannelsesstøtte til uddannelse i udlandet for at sikre mekanismer til at støtte de studerendes mobilitet.
- At rejse spørgsmål af fælles interesse i forbindelse med uddanneæsesstøtte til uddannelse i udlandet.
- At støtte, at de studerende, der optages på og opnår eksamen fra videregående uddannelsesinstitutioner afspejler mangfoldigheden i Europas befolkning, mindske ulighederne og give tilstrækkelige muligheder for uddannelsesstøtte.

4. Eurostudent

Eurostudent är ett internationellt forskningsprojekt som pågått i många år. Det koordineras av HIS (Hochschul-Informationssystem GmbH) och finansieras av Europeiska kommissionen och undervisningsministeriet i Tyskland. Forskningsprojektet fokuserar på den högre utbildningens sociala dimension ur ett studentperspektiv, på studenternas socioekonomiska bakgrund och levnadsvillkor.

Eurostudent består av studentundersökningar i flera länder och utgår från ett gemensamt frågebatteri för att möjliggöra jämförelser. Begreppet ”utbildningens sociala dimension” syftar på allas möjlighet att delta i högre utbildning och har bland annat uppmärksamats inom ramen för Bolognaprocessen. Det övergripande syftet med Eurostudent är att inhämta data som rör sociala och ekonomiska villkor för studier i olika länder. Datan ska vara relevant och jämförbar länder emellan och den ska hjälpa länderna att utvärdera och utveckla utbildningens sociala dimensioner. De främsta användarna av projektets slutsatser är beslutsfattare inom utbildningsområdet på nationell och europeisk nivå och dessutom forskare inom området, chefer för lärosäten och studenter i hela Europa.

I Eurostudents databas från omgång IV går det att landsvis söka information inom en mängd områden <https://eurostudent.his.de/eiv/report/>. Eurostudent V projektet pågår som bäst. Projektet startades år 2012 och 27 länder deltar i detta projekt. För mer information om projektets nuvarande status: <http://www.eurostudent.eu/>

5. Nordiskt Gränshinderråd

Arbete mot gränshinder är idag en viktig del av det nordiska samarbetet. Medborgare och företag i Norden ska inte behöva känna av några hinder för att verka över

nationsgränserna. Nordiskt gränshinderforum, som tillsattes av statsministrarna år 2007, har till och med 2013 gjort ett värdefullt arbete för att undanröja gränshinder. Från och med 1 januari 2014 ersätts forumet av nordiskt Gränshinderråd som består av medlemmar från de nordiska länderna och från Färöarna, Grönland och Åland,

Ambitionen med Gränshinderrådet är att det i ännu större utsträckning ska arbeta för att ta bort identifierade gränshinder och bidra till ett likartat genomförande av EU-rättslig lagstiftning i Norden. Om ny EU-lagstiftning inte genomförs enhetligt i de nordiska länderna finns risk att tillämpningen inte blir likartad och det kan i sin tur bidra till att nya gränshinder uppstår. Gränshinderrådet ska därför verka för att länderna samråder med varandra när nya lagar och regler införs. Arbetet ska vara resultatorienterat och målinriktat och ska avrapporteras i samband med Nordiska rådets årliga session. Gränshinderrådet ska dessutom arbeta för att effektivisera och vidareutveckla informationsinsatserna mellan de nordiska länderna och där har de nationella myndigheterna ett stort ansvar. För att underlätta för privatpersoner att fritt röra sig finns bland annat informationstjänsten Hallo Norden och det problem och gränshinder som de stöter på gällande personers fria rörlighet inom Norden rapporteras vidare till Nordiska Ministerrådet. För att samordna de nordiska gränshindren och enkelt få en bild över existerande gränshinder och deras status har Nordiska ministerrådet utvecklat en gränshinderdatabas där man lagt in samtliga identifierade nordiska gränshinder.

Ett exempel på ärende som berör studiestöd är personer som återvänder till Sverige och Finland efter att ha arbetat utomlands och som i vissa fall inte har rätt till studiestöd pga. boställningsvillkor. Det konstateras att det inte är förenligt med artikel 9 i Helsingforsavtalet² och att dagens regelverk drabbar de unga människor som har utnyttjat den gemensamma nordiska arbetsmarknaden.

Ett annat exempel på ett olöst problem är att de nordiska länderna använder olika familjebegrepp. Länderna gör olika bedömningar om vad som utgör en familj och vem som anses som familjemedlem. Detta kan leda till besvär i samband med utbetalning av familjeförmåner så som studiebidrag (aktuellt i Sverige där delar av studiestödet är klassat som familjeförmån), barnbidrag och underhållsstöd i de fall då de biologiska föräldrarna har separerat och bor i olika nordiska länder. Finland och Norge har ett familjebegrepp där man inte anser att en fränskild förälder kan vara familjemedlem enligt förordning 883/2004. Frågan om familjemedlemsbegreppet har varit uppe för diskussion på EU-nivå.

Ytterligare ett exempel är studieavgifter. Enligt svenska bestämmelser ska utländska studenter från länder utanför EU/EES betala avgifter för att studera vid svenska

---

² Artikel 9: Varje fördragsslutande part bör bibehålla och vidga möjligheten för studerande, hemmahörande i annat nordiskt land, att idka studier och avlägga examen vid sina utbildningsanstalter. I största möjliga utsträckning bör därvid även i något nordiskt land avlagd delexamen få räknas till godo för slutexamen i annat nordiskt land. Ekonomiskt stöd från hemlandet bör kunna utgå, oavsett till vilket land studierna förläggas.

universitet. Dessa avgifter kan komma att träffa studenter från Färöarna och Grönland eftersom områdena ligger utanför EU/EES. Även om det inte uttryckligen framgår av de svenska bestämmelserna så anser både utbildningsdepartementet och Sveriges universitets- och högskoleförbund att personer från Grönland och Färöarna ska vara undantagna från studieavgifter.

Vidare kan de nationella kraven på personnummer och andra former av ID-handlingar ställa till svårigheter för personer som rör sig över gränserna. Personnummer behövs ofta för identifiering och för att ansöka om samhällstjänster. Dessutom har länderna olika system med nummer för personer som tillfälligt vistas inom landets gränser. Norge använder ett "D-nummer", Sverige ett "samordningsnummer" och Finland en "tillfällig personbeteckning". Det har efterfrågats en koordinering av nationella personregistersystem så att en nordisk medborgare kan använda sitt personnummer vid tillfällig vistelse i ett annat nordiskt land. Ytterligare exempel på aktuella, lösta och olösta, hinder finns att söka på:

<http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/samarbetsministrarna-mr-sam/graenshindersarbete/graenshinder>

6. Solvit

I Norden finns Gränshinderrådet. På EU-nivå finns Solvit som är ett informellt nätverk i Europeiska kommissionen regi. Nätverket har funnits sedan 2002 och syftet är att via samarbete lösa praktiska problem som beror på en felaktig tillämpning av bestämmelserna för den inre marknaden.

När EU:s gemensamma regler tillämpas kan hinder uppstå till följd av att myndigheter i olika länder gör skilda tolkningar av reglerna, exempelvis gällande rätten till utbildning eller rätten till sociala förmåner. Ibland uppmärksammas dessa problem av Europeiska kommissionen som då tar upp en diskussion med medlemslandet för att få till stånd en förändring. Kommissionen kan också inleda ett så kallat överträdelseförfarande där EU-domstolen till slut får avgöra i ärendet. En sådan process är emellertid tidskrävande och kostsam och blir för det mesta inte aktuell för privatpersoner. Solvit har kommit till som ett alternativ till domstolsförfarande för företag och privatpersoner som har fått problem med sin rätt till fri rörlighet.

Det finns ett Solvit-center i varje EU-land (och i Norge, Island och Liechtenstein). Solvit-centren är en del av den nationella förvaltningen och de ska komma fram till konkreta lösningar på konkreta problem inom tio veckor. Handläggningen av ett ärende via Solvit är kostnadsfri. Om Solvit finner att ett villkor en myndighet ställer är i enlighet med EU-rätten förmedlar Solvit detta till anmälaren som ett så kallat klagörande. Om en myndighet har fattat beslut i enlighet med nationella regler som inte stämmer överens med EU-rätten kan Solvit påtala bristen och verka för en ändring av den nationella lagen (så kallat Solvit-förfarande). I Solvits databaser redovisas alla anmälda ärenden och

eftersom Europeiska kommissionen har insyn i dessa blir även de medvetna om de problem som finns och kan ta sig an sådant som inte kunnat lösas inom ramen för Solvit.

De ärenden som anmäls till Solvit är av vitt skilda slag. Den största gruppen rör fri rörlighet för personer. Exempel på områden där Solvit har kommit tillrätta med problem:

- erkännande av yrkeskvalifikationer och examensbevis
- tillträde till utbildning
- rättigheter på arbetsmarknaden
- svårigheter att få personnummer och att klara sig utan personnummer
- svårigheter att få folkbokföra sig
- etablering som egenföretagare
- hinder för tjänstehandel.

Förutom de direkt studierelaterade frågorna kan det även här konstateras att avsaknaden av personnummer är problematisk. Eftersom många samhällstjänster (exempelvis att ansöka om studiestöd) har digitaliserats efterfrågas personnummer i allt större utsträckning. Den ökade användningen av e-legitimationer kräver också personnummer vilket gör att personer utan personnummer ofta inte kan använda tjänsterna. Om effekterna av att inte ha ett personnummer gör att EU-medborgare hindras från att etablera sig och leva i de nordiska länderna skulle det enligt EU-rätten kunna utgöra ett otillåtet hinder för den fria rörligheten.

EU-kommissionen arbetar för närvarande med att ytterligare sprida kunskaperna om Solvit. Genom att använda Solvit i större utsträckning hoppas man nå snabba, effektiva och informella lösningar på problem som enskilda personer möter, när myndigheter inte respekterar unionsrättigheter på den inre marknaden. För mer information om problem som har löst av Solvit se:

http://ec.europa.eu/solvit/site/success/index_en.htm.

I september 2013 presenterade Kommissionen nya rekommendationer om principerna för Solvit.

http://ec.europa.eu/solvit/docs/2013/20130917_recommendation_solvit_sv.pdf.

7. Ny nordisk konvention om social trygghet

En ny nordisk konvention om social trygghet bygger på EU-bestämmelserna om samordning av socialförsäkringssystemen för migrerande personer. Behovet av att anpassa den nordiska konventionen har uppstått med anledning av att nya EU-förordningar på området har trätt i kraft (förordningarna (EG) 883/2004 och 987/2009).

Konventionen innebär bland annat följande:

- EU:s samordningsbestämmelser blir tillämpliga även i förhållande till Färöarna och Grönland.

- EU:s samordningsregler utvidgas till att bli tillämpliga på tredjelandsmedborgare som rör sig mellan de nordiska länderna. Danmark har dock ett undantag från den bestämmelsen. Det innebär att den utvidgade tillämpningen bara har betydelse för Norge, Island, Grönland och Färöarna. För Sveriges och Finlands del omfattas tredjelandsmedborgare direkt med stöd av förordning (EG) 883/2004.

Förutom nödvändiga anpassningar till EU-rätten har även behovet av att lösa vissa gränshinder i Norden varit en utgångspunkt. Det innebär bland annat en allmän uppmaning om att myndigheterna i de nordiska länderna ska samarbeta i konkreta ärenden och sträva efter att så långt som möjligt lösa situationen till fördel för den enskilde.

För Sveriges del kan konventionen få betydelse för samordning av studiehjälp i form av studiebidrag och extra tillägg (studiestöd som ges till studerande på gymnasiet), eftersom de formerna av studiehjälp är klassificerades om familjeförmåner.

8. STiME-projektet

State Grants and Loans as a Means to Increase Outgoing Mobility, det så kallade STiME-projektet, är ett 1-årigt projekt som utförts av Academic Cooperation Association (ACA – ett europeiskt nätverk för högre utbildning) i samarbete med Deutchses Studentenwerk (DSW) på uppdrag av Europeiska Kommissionen. Studien som granskar nationella system för bidrag och lån till studenter och omfattar 31 europeiska länder (EU-27 och Efta-4).

De viktigaste målen har varit:

- 1) att undersöka om samt under vilka villkor "statliga bidrag och lån" är portabla, dvs. om studiestöd kan finansiera studier utomlands (i Europa eller utanför).
- 2) att lämna statistisk angående den utgående rörligheten och studiestödets betydelse för denna.
- 3) att analysera vilka effekter möjligheten att få studiestöd har på de studerandes mobilitet.

Resultatet visar att det finns många faktorer som har en större påverkan på studenternas mobilitet än vad studiestödet har. Dessutom påvisas också tydligt svårigheten med att definiera vad som är "studiestöd" samt problemen med att jämföra "studiestöd" från olika länder. Det konstateras också att de nordiska studiestöden anses vara mycket förmånliga då det handlar om portabilitet.

http://www.aca-secretariat.be/fileadmin/aca_docs/images/members/ACA-2014 Portable State Grants and Loans PDF.pdf

9. Aktuella internationella rapporter

- **“Living and Learning – Exchange Studies Abroad”**. 2013
En studie gjord i samarbete mellan Senter for internasjonalisering av utdanning, Norge, Centre for International Mobility, CIMO, Finland och Universitets- och högskolerådet, Sverige. Syftet är att nå ökad kunskap om studentmobilitet för att senare kunna stimulera till ökad mobilitet och skapandet av mobilitetsprogram.

Resultatet visar på en allmänt positiv inställning till mobilitet. Det finns ingen avgörande skillnad mellan länderna. Nationella skillnader finns dock när det gäller uppmuntran till studier utomlands. Överlag svarar de finska studenterna att de har upplevt större uppmuntran och stöd från lärosätet. Finland har också större deltagande i Erasmusprogrammet.

Som hinder för ökad mobilitet lyftes att det var långt till familj/vänner, att tillräckligt stöd saknades, brist på ”akademiskt självförtroende” samt privatekonomi (ej direkt relaterat till studiestöd). Antalet studenter som studerar utomlands skulle kunna öka betydligt om studenterna fick rätt typ av stöd och uppmuntran. Som potential för ökad mobilitet framkom att ökad internationalisering från skolorna främjar rörlighet samt att trycka på att mobilitet ger ett akademiskt mervärde och personliga upplevelser.

http://www.uhr.se/Global/Publikationer/2013/LivingAndLearning_ExchangeStudiesAbroad_2013.pdf

- **En holländsk rapport om studiefinansiering i sju länder. Experiences with Student Financing - Tuition fees and student financial support in perspective. Final Report. Mars 2013**
En studie av Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS). En beskrivning av finansieringen av studiestöd för högre utbildning i ett internationellt perspektiv (Norge, Sverige, Storbritannien, USA, Nya Zeeland, Canada, Tyskland, Australien). Den redovisar privat finansiering (via bl.a. studieavgifter) och modeller för stöd till studenter inom ramen för utbildningspolitiken i respektive land. Dessutom beskrivs finansieringens påverkan på bl.a. studenternas agerande, effektivitet och jämlikhet i den högre utbildningen.
<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/31/international-experiences-with-student-financing-tuition-fees-and-student-financial-support-in-perspective.html>
- **Eurydice report: Towards a Mobility Scoreboard: Conditions for Learning Abroad in Europe. January 2014**

Rapporten är gjord av Eurydice och omfattar samtliga 28 EU-länder samt Island, Norge, Liechtenstein och Turkiet. Studien fokuserar på fem nyckelfaktorer som påverkar ungdomars motivation och förmåga att studera utomlands – information och vägledning, portabla studiemedel, kunskaper i främmande språk, erkännande av studier, extra stöd bör behovsstudenter. Faktorerna varierar avsevärt mellan medlemsstaterna. Tyskland, Belgien, Spanien, Frankrike och Italien är bäst på att ge information och vägledning. Länder som Cypern, Luxemburg, Slovenien, Finland och Sverige har däremot de förmånligaste möjligheterna till portabla studiestöd.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/16_2EN_Learner_Mobility.pdf